

ESKİ VE ORTA TÜRKÇEDE ANNELİK KAVRAMI ETRAFINDA GELİŞMİŞ SÖZ VARLIĞI*

© Nurhan GÜNER^a

Öz

Kavram alanı çalışmaları belli bir alanla ilgili dil malzemesinin tespiti yanında bir dilin kullanıcılarının yaşam tarzını, duygu ve düşünce dünyasını aydınlatmaya da yardımcı olur. Bu makalede de eski Türklerin sosyal hayatında ve dolayısıyla söz varlığında önemli bir yer tutan annelik kavram alanı ile ilgili sözler Eski (Orhun, Uygur) ve Orta Türkçe (Karahanlı, Harezmi ve Kıpçak) dönemi eserleri taranarak tespit edilmiş ve sınıflandırılmıştır. İlk olarak anneyi doğrudan ve dolaylı yoldan adlandıran sözlere yer verilmiştir. Anne olmak gebelikle birlikte başlayan bir süreçtir. Gebeliğin gerçekleşebilmesi için de kadında doğurganlık yetisinin bulunması gerekir. Çalışmada bu süreçle ilgili adlar, eylemler ve gebelik süresince anne bedeninde görülen değişimlerle ilgili sözler tespit edilip sınıflandırılmıştır. Bunlarla birlikte doğum, lohusalık, doğurma ve doğurtma ile ilgili sözler de bu kavram alanı içerisinde değerlendirilmiştir. Doğum sonrasında annenin bebeği beslemesi, bebek bakımı, gebelik ve doğumla ilgili inanış ve geleneklerle ilgili olarak dönem metinlerinde önemli sözler yer almaktadır. Atasözleri ve deyimlere de yansıyan anneliğin eski Türkler arasında değerli bir akrabalık kurumu olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, Annelik, Gebelik, Eski Türkçe, Orta Türkçe.

* Bu makale 24-28 Eylül 2012 tarihleri arasında Türk Dil Kurumu tarafından gerçekleştirilen VII. Uluslararası Türk Dili Kurultayı'nda aynı adla sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

^a Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, nurhanguner@yahoo.com.tr

Giriş

Kavram alanı birbiriyle ilişkili, birbiriyle yakın kavramların, eşanlamlıların içinde düşünüldükleri alan olarak tanımlanmaktadır (Aksan 1989: 254). Kavram alanı çalışmaları, yalnızca bir alana ait dil malzemesini ortaya koymakla kalmaz; aynı zamanda dil kullanıcılarının düşünce ve yaşam tarzının, kimi zaman psikolojik yapılanmasının araştırılmasına olanak tanır (Çetin 2009: 827).

Eski Türklerin sosyal ve siyasi hayatları incelendiğinde gerek devlet yönetiminde gerek gündelik hayatta kadının oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır (İnan 2010: 25). Bu durum aynı zamanda Türkçenin tarihî söz varlığına da yansımış ve kadın kavramı oldukça zengin bir sözcük dağarcığıyla dildeki yerini almıştır. Bu söz varlığının içerisinde siyasi, sosyal veya hukuki yönlerden kadının konumunu ifade eden sözcükler olduğu gibi onun annelik özelliği etrafında gelişmiş oldukça geniş bir söz varlığı da mevcuttur (Karahan 2006: 1).

Bu çalışmada Eski (Orhun, Uygur) ve Orta Türkçe (Karahanlı, Harezmi ve Kıpçak) dönemlerinde kadının annelik özelliğiyle ilgili olarak metinlere yansımış sözcükler tespit edilerek bu sözcükler üzerinde içerik bakımından bir sınıflandırma ve değerlendirme yapılacaktır. Annelik kavramı etrafında oluşmuş söz varlığı tespit edilirken anneyle doğrudan ilgili ve annenin etken olduğu sözler seçilmiştir. Anneliğin bir ürünü olan çocuk ve onunla ilgili sözler inceleme dışında tutulmuştur.

A. İnceleme

1. Annenin adlandırılmasıyla ilgili söz varlığı:

Anneyi adlandırmak için doğrudan ve dolaylı ifadeler kullanılmıştır. Bu sözler çoklukla annenin çocuğu tarafından adlandırılmasıyla oluşmuş, anneye hitap amacıyla kullanılan ve en yakın akrabalığı ifade eden sözlerdir ki anne olan kadın genel olarak ve başkaları tarafından da bu adlarla anılır. Ayrıca annenin çocuğu dışındaki kimselerce adlandırılmasında kullanılan sözcükler de vardır. Bu ifadelerde daha çok kadının annelik görevini yerine getirme durumunun tasvir edildiği görülmektedir.

a. Anneyi doğrudan adlandıran söz varlığı:

ana “anne” (EUTS 10, ETŞ 15-29, DLT I 93-12, KB 37, AH 291, GT 33b-3, KK 53b, Kİ 4, İMS 3a-6, TZ 3b, EKZ 112-9, CC 49a, ME 54-2, OKTS 49, MM 231-

1, NF 3-14, TKT 31/11b-3, KE 53v-7, KTS 9) ~ **hana** “ana” “Türkler “ana”ya *ana* Hotanlılarla Kençekliler *hana* derler.” (DLT I 32-29).

Göktürk metinlerinde karşılaşılmayan *ana* sözcüğünün daha sonraki metinlerde annenin adlandırılmasında en sık kullanılan sözcük olduğu görülmektedir.

hadîca anamız “Hatice annemiz” (NF 6-8) ve *mü'minler anası* “Müslümanların annesi” (NF 169-12) örneklerinde *ana* sözcüğünün “ümmetin annesi, tüm Müslümanların annesi” anlamlarını kazandığı anlaşılmaktadır. Burada analık, akrabalık bildiren bir ifade olarak değil anne gibi saygı duyulan, sevilen anlamlarında bir ifade olarak kullanılmıştır.

cice “çocuğun validesine hitap ederken söylediği nida” (Kİ 25).

Bu sözcüğe yalnız *Kitâbü'l- İdrâk*'te rastlanmıştır. Verilen anlamdan anlaşıldığına göre çocuk dilinde kullanılan *cice* yazı dilinde pek kullanılmamaktadır.

ög “ana, anne” (KT D-11, EUTS 98, IB 35, ETŞ 27-1, ETY 515).

Göktürk ve Uygur dönemi metinlerinde karşılan bu sözcük, annenin adlandırılmasında kullanıldığı bilinen en eski ifadedir. Harezmi ve Kıpçak sahası metinlerinde karşılaşılmayan **ög** en azından yazılı metinlerde kullanımdan düşmüş ancak *ögsüz* ~ *öksüz* “annesi olmayan” (< *ög/ök+süz*) sözcüğünün yapısında yaşamaya devam etmiştir.

vâlide (Ar.) “anne” (NF 25/6) ~ **vâlide** “anne” (NF 167/12)

Arapçadan Türkçeye geçmiş bu sözcük yalnız dinî içerikli bir metin olan *Nehcü'l- Ferâdis*'te tespit edilmiştir.

ümm (Ar.) “anne” (GT 267-8, KTS 298)

anaç “annecik” (< *ana+ç*) (ETŞ 15-15), **anaç** “annecik” (< *ana+ç*) (DLT III 212-11), **ögüç** “annecik” (< *ög+(ü)ç*) (EUTS 99) sözcükleri de sevgi ve şefkat ifadesiyle anne için kullanılan sözlere dir. Bunların yanında **aba** ~ **ebe** “valide, nine, şefkat tarikiyle anneye ıtlak olunur” (Kİ 1) sözcüğünün de anne için kullanıldığı görülmektedir.

b. Anneyi dolaylı yolla adlandıran söz varlığı:

Çocuklu bir kadının durumunun tasvir edildiği dolaylı adlandırmalar bir akrabalık anlamı ifade etmeksizin annenin çocuğu dışındaki kişiler tarafından

adlandırılmasında kullanılmıştır. Doğrudan adlandırmalara göre daha az kullanılan ve tasvirî bir anlam taşıyan bu sözcükler Göktürk ve Uygur dönemi metinlerinde yer almamaktadır.

beşiklig urağut “beşikli kadın, anne” (DLT I 509-11)

emdürgen tişi “emziren, emzikli kadın, anne” (ME 20-3)

emiklig iş “emzikli eş, anne” (DLT I 153-12)

kenç oğlanlıg tişi ~ kenç oğlanlu tişi “küçük çocuklu kadın, anne” (ME 29-1)

oğlanlıg “çocuğu olan, çocuklu, anne” (KE 186r-4)

öz ana “öz anne” (TKT 31/13a-2) ve **enege** “anne; üvey anne” (KE 80v-3) sözlerinde ise annenin adlandırılmasında çocukla anne arasında biyolojik bir bağ bulunup bulunmadığının ayırt edildiği görülmektedir.

2. Anne olma süreciyle ilgili söz varlığı:

Erkek ve kadın arasında cinsiyet ayırıcı en temel özellik kadına verilmiş doğurganlık vasfıdır. Çocuğu taşımak, doğurmak ve beslemek için gerekli organlarla donatılmış kadın vücuduyla ilgili birçok organ adı Eski ve Orta Türkçenin söz varlığında mevcuttur. Bu bölümde, anne olmasa dahi her kadında bulunan cinsiyet ayırt edici organ adları ile doğurganlık için gerekli olan kadına özgü hâlleri karşılayan sözlere değinilmemiş, anne olma süreciyle doğrudan ilgisi olan söz varlığı incelenmiştir.

a. Hamilelikle ilgili söz varlığı:

I. Hamile karşılığında kullanılan adlar:

Hamile kadını adlandırmada daha çok kadının karnında taşıdığı bebeğe atıfta bulunulmuştur. Taşınan bir yük ve ağırlık sahibi olan, bebeğini içinde taşıyan, bebeğini taşıırken ağırlaşan ve hareketleri yavaşlayan kadın bu durumuyla tasvir edilmiştir. Bunun yanında hamileliğin zaman anlamı taşıyan bazı sözcüklerle de karşılandığı görülmektedir. İlgili dönem metinlerinde hamileyi adlandırmada kullanılan sözler şunlardır:

ağırlıg “gebe, hamile” (EUTS 5)

aylı “gebe” (CC 76a) ~ **aylu** “hamile” (TT 26b)

ağır ayahlı “hamile” (EKZ 88/i-26-17)

hâmile (Ar.) “hamile, gebe” (KE 104r-1)

içlig “gebe, yüklü” (EUTS 59)

kebe “gebe” (Kİ 42)

yük eyeleri “yükü olanlar, yani hamileler” (OKTS 118)

yüklig “yükü, gebe” (OKTS 336) ~ **yüklüg** (ME 54-1, OKTS 336) ~ **yüklü** (KK 69b, TZ 13a, KTS 332) ~ **yüklü** (GT 145a-12, TT 26b, Kİ 130, İMS 273b-5, ME 54-1, KTS 332)

II. Hamilelik sürecini ifade etmede kullanılan eylemler:

Anneliğin ilk adımı olan hamilelik süreci boyunca anne bebeğini karnında taşımaktadır. Bu süreçteki kadının durumunu anlatmakta kullanılan eylemlerin bir kısmı annenin taşıma görevini ifade etmektedir:

ilet- “(karnında çocuk) taşımak” (ETY 515)

karnında köter- “karnında taşımak” (NF 283-11, 14)

köter- “taşımak, hamile için çocuk taşımak” (GT 146a-2) ~ **kötür-** “gebe olmak, karnında çocuk taşımak” (DLT II 75-5)

toğuz ay kötür- “dokuz ay taşımak” (NF 286-12)

Hamilelik sürecini anlatan diğer eylemler ise hamile olma durumunu anlatmaktadır ki bunlar kadın vücudundaki şekil değişikliği ve taşıdığı yükü ilişkilendirilerek anlatılmıştır.

bollaş- “gebe olmak” (CC 76a)

geber- “hamile olmak, karnı şişmek” (Kİ 42)

hâmile bol- “hamile olmak” (KE 145v-15)

yüklüg bol- “hamile olmak” (TKT 31/9a-2)

III. Hamilelikle ilgili organ adları:

Kadının doğasında var olan kimi organlar hamilelik sürecinde özel bir görev üstlenir. Bazı organlar ise hamilelik sürecinde ortaya çıkar ve işlevini yitirdikten yani hamilelik tamamlandıktan sonra vücuttan atılır. Bu organlarla ilgili tespit edilen sözler şunlardır:

ana karnı “ana karnı, rahim” (KB 1387)

atana ~ etan ~ eten ~ orana “ana rahminde çocuğun içinde gelişip yetiştiği ve doğumdan hemen sonra düşen parça” (KTS 15)

eş “umay, kadın doğurduktan sonra karnından çıkan hokka gibi nesne, buna çocuğun ana karnında ‘eşi’ denir.” (DLT I 123-10)

kağırdak “rahimde oğlan yatağı denen yer” (KTS 124)

kap “annenin karnında çocuğun bulunduğu torba” (DLT III 146-18)

karın “ana karnı, rahim” (KB 883). *karın* sözcüğü anlam genişlemesiyle “çocuğun taşındığı yer, rahim” anlamı kazanmıştır.

keyin “kadının ve hayvanların rahmi” (KTS 142)

münçig “kadın mayası, rahim” (EUTS 90)

oğlan yatğan yer ağzı “rahim ağzı” (NF 234-4)

oğulçuk “oğulduruk, ana rahmi” (DLT I 149-13, OKTS 198)

umay “kadın, çocuk doğduktan sonra düşen eş” (TZ 14a)

rahm (Ar.) “rahim, dölyatağı” (NF 234-5) ~ **rahim** (KE 182v-6)

IV. Hamilelik dönemindeki kadının sağlığıyla ilgili söz varlığı:

umsun- “Kadınların gebe iken bir şeyi arzu etmeleri, erkekler için de kullanılır.” (Kİ 112)

b. Doğumla ilgili söz varlığı:

Çocuğun anne karnında gelişimini tamamladıktan sonra dünyaya gelmesi zor ve meşakkatli bir süreçtir. Anne için son derece sancılı geçen bu dönemde çekilen ağrıyı ve sıkıntıyı ifade etmede ‘**ayâl igi** “doğum sancısı” (TKT 31/9b-1), **toğku ağrığı** “doğum sancısı” (OKTS 44), **toğurur ağrığı** “doğum sancısı” (OKTS 44), **tolğag emgeki** “doğum sancısı” (NF 287-6), **tolğag zahmatı** “doğum sancısı” (NF 286-12) gibi sözler kullanılmıştır. Çekilen sancular sonucu çocuğun dünyaya gelmesi bir eylem sürecidir. Bu nedenle doğumla ilgili söz varlığı, doğum eylemini ifade eden sözlerle bu eylemi adlandıran sözler olarak ikiye ayrılabilir:

I. Doğumu adlandırmada kullanılan sözler:

Hamileliğin tamamlanarak çocuğun dünyaya gelmesini adlandırmada kullanılan sözler şunlardır:

toğku “doğum” (OKTS 44)

toğum ~ toğum ~ tuğum “doğum” (EUTS 159)

toğurmak ~ toğurmak “doğurmak” (EUTS 159)

II. Doğum zamanını ifade etmede kullanılan sözler:

Doğum zamanının yaklaştığını ifade eden bu sözler, hamileliğin tamamlandığını, doğma eyleminin gerçekleşeceğini ve anne için yükten kurtulacağı vaktin geldiği anlamlarını taşımaktadır.

çeresi akar- “doğum sırasında sarı su gelmek” (KTS 48)

müddeti yit- “vakti tamam olmak, hamilelik süresi dolup doğum vakti gelmek” (GT 145a-13)

oğlan toğurğu vakt “çocuk doğuracak zaman, doğum zamanı” (OKTS 135)

toğurguluk “doğurma, doğum zamanı” (EUTS 159)

yenigü “doğurmak üzere olan” (DLT III 36-23)

III. Doğumun gerçekleşmesiyle ilgili eylemler:

Doğum anne tarafından gerçekleştirilen bir eylemdir. Bununla beraber anneye doğum sırasında hekimler, ebe kadınlar, tecrübeli yakınlar tarafından genellikle yardım edilmektedir. Bu bağlamda doğumun gerçekleşmesiyle ilgili eylemlerin doğumda annenin etken olduğu eylemler ve annenin doğumu gerçekleştirmesine yardım etme anlamında kullanılan eylemler olmak üzere iki grupta incelenmesi mümkündür:

❖ Doğumda annenin etken olduğu eylemler:

Hamilelik sürecinin ardından o günün şartlarında zor ve bir o kadar da riskli olan doğumu atlatan kadının durumu “doğum risklerinden ve yükünden kurtulmak” anlamında eylemlerle karşılanmıştır:

ķutul- “kadın doğurmak” (DLT II 121-16)

yeni- “doğurmak” (DLT III 91-15)

yükini koy- “yükünü koymak, doğum yapmak” (İMS 405b-8)

Çocuğu dünyaya getirmeyi yani doğurmayı ifade eden eylemler ise şunlardır:

oğul keltür- “çocuk doğurmak” (NF 18-12) ~ **oğlan keldür-** “çocuk doğurmak” (NF 68-6) ~ **oğul kelür-** (KP 76)

oğlan tap- “çocuk doğurmak” (İMS 103b-1)

oğlan tuğur- “çocuk doğurmak” (NF 5-1)

toğur- “doğurmak” (DLT II 80-8, GT 146a-3, TT 45b, EKZ 2-7, OKTS 117, KTS 279) ~ **tuğur-** (NF 26-15, TKT 38/3a-1) ~ **tuvur-** (CC 69a)

uruğla- “doğurmak” (KE 40v-17)

Erkek çocuğa verilen önemden olsa gerek ki erkek çocuk doğurmayla ilgili ayrı eylemler de metinlerde mevcuttur:

urı keldür- “erkek çocuk doğurmak” (DLT I 251-9)

urılan- “erkek çocuk doğurmak” (IB 5)

❖ **Doğumun gerçekleşmesine yardım etmeyle ilgili eylemler:**

Doğum esnasında kadına yardım etme hususunda başkalarının da bu sürece dâhil olduğunu gösteren eylemlerdir:

toğtur- “doğurtmak” (DLT II 173-25)

toğurt- “doğurtmak” (ME 95-3)

toğurttur- “doğurtturmak” (DLT II 173-8)

yenit- “doğurtmak” (DLT II 317-18)

❖ **Normal olmayan doğum biçimlerini ifade eden sözler:**

Normal olmayan doğum biçimlerinden birisi düşük yapmaktır. Düşük hamileliğin zamanından önce sonlanması ve bebeğin ölü doğmasıdır. Taranılan eserlerde çocuğun anne karnında tutunamayarak düşmesini anlatan eylemler şunlardır:

ekse bırak- “eksik bırakmak, çocuk düşürmek” (ME 18-17)

oğlan bırak- “çocuk düşürmek” (İMS 466b-2)

oğlan kemiş- “çocuk düşürmek” (ME 18-17)

yükini koy- “çocuğunu düşürmek” (OKTS 336)

Normal doğum sürecinde ilk olarak bebeğin başı doğar, bunun aksi şekilde gerçekleşen yani çocuğun baş kısmının önce gelmediği doğumlarda bebeğin ters geldiği şöyle ifade edilir:

dömderi doğur- “ters doğurmak” (ME 44-4)

taban oğlan toğur- “ters, baş aşağı çocuk doğurmak” (ME 44-4)

c. Lohusalıkla ilgili söz varlığı:

Lohusalık kadının doğum yapmasından sonraki süreçtir. Tıbben dört ile sekiz hafta arasında, dinî inanç ve geleneklere göre ise kırk gün süren bu dönem kadın için bir iyileşme sürecidir (TS 1313). Annenin özel bir ilgiye ve bakıma ihtiyaç duyduğu bu süreçle ilgili sözler şunlardır:

Lohusa kadının iyileşmesi ve bebeğini besleyecek sütün artırılması için beslenmesine önem verilir. *Divânü Lüğâti't-Türk*'te yer alan *kağut* sözcüğü lohusa kadınlar için yapılan özel bir yemek adıdır:

kağut “Kavut, darıdan yapılan bir yemektir. Bu şu suretle yapılır: Darı kaynatılır, kurutulur, sonra dövülür, un gibi inceltir, yağla ve şekerle karıştırılır, böylelikle yeni doğurmuş olan kadınlara verilen bir yemek olur.” (DLT I 406-5)

Taranan metinlerde lohusalığı ifade etmek üzere **nifâs** (Ar.) “lohusalık hâli” (KMES A46b-3, MM 90) dışında bir sözcük tanıklanamamıştır:

Lohusa kadını karşılamak üzere ise şu sözcükler kullanılmıştır:

nüfesâ (Ar.) “lohusa kadın” (İMS 133b-3)

oğlan doğurқан “çocuk doğurmuş, lohusa” (KMES A41a-3)

oğlan tapған hatun “çocuk doğurmuş kadın, lohusa” (İMS 103b-1)

Lohusalık sürecinde kadında görülen kanamayı karşılamak için ise **nifâs kanı** “lohusalık kanı” (İMS 101a-2) tabiri mevcuttur.

d. Kadında doğurganlığın bulunup bulunmayışı ile ilgili söz varlığı:

Doğurganlık çoğu kadında var olmasına karşın çeşitli nedenlerle çocuk doğurma yetisi olmayan kadınlar da vardır. Ele alınan dönem metinlerinde kadında doğurganlığın bulunuşunu veya çokluğunu ifade eden **plod** “anaç, çok doğuran” (EKZ 143-13) sözcüğü dışında bir sözcüğe rastlanmamışken kadında doğurganlığın bulunmayışını karşılayan şu sözler tespit edilmiştir:

kısır “doğurmayan kadın veya hayvan” (DLT I 364-23, Kİ 76. TZ 24b)

tügün “kısır” (TKT 37-89a-1) ~ **tüwün** “doğurmaz, kısır” (Kİ 110) ~ **tüvün** “kısır” (CC 81a)

oğlan toğurabilmes hâtun “kısır kadın” (MG 90a-3)

oğulsız “kısır, çocuğu olmayan” (OKTS 146) ~ **oğulsuz** “kısır” (OKTS 198)

uqr (Ar.) “kısır” (İMS 399b-5)

3. Akrabalık yoluyla oluşan annelikle ilgili söz varlığı:

Kadın çocuk doğurunca anne olur, sonra annenin çocuklarının çocukları ve onların çocukları olur. Bir kadın böylelikle kendi çocuğundan sonra gelen neslin de bir nevi annesi sayılır. Anne doğurduğu çocukların çocuklarına karşı bir büyükannedir ki burada kan bağına dayalı bir akrabalık vardır. Ayrıca annenin ister kız ister erkek olsun evli çocuklarının eşlerine karşı edindiği manevi bir annelik görevi vardır ki bu da evlenme yoluyla oluşmuş bir akrabalığı karşılamaktadır. Anne için sonradan edinilmiş bu görevleri ifade etmede şu sözler kullanılmıştır:

ceddet (Ar.) “ata, nine” (NF 176-2)

ebe “anne, nine, ebe” (KTS)

eşi “kaynana” (CC 49a)

katın ana “kayın ana” (ETŞ 22-11)

ķayın ana “kaynana” (TZ 12b) ~ **ķaynana** (KTS 134)

küye “kaynana” (TZ 12b)

uluğ ana “büyükanne, nine” (NF 176-14) ~ **ulu ana** “nine, büyük anne” (Kİ 112)

4. Annelik yoluyla bir sosyal statü elde edilmesini ifade eden söz varlığı:

Cariye ya da köle kadınların efendilerinden çocuk sahibi olmaları durumunda cariyelik veya kölelik içinde durumları farklılaşmaktaydı. Cariyenin efendisinden bir çocuğu olduğu takdirde “çocuğun annesi” anlamında “ümmü'l-veled” sayılır ve cariyeden doğan bu çocuk hür kabul edilirdi. Çocuğun doğumu ile annesi de efendisinin ölümünden sonra mirasçılara geçmeyip hürriyetine kavuşmaktaydı (TDVİA 26-243). Bu nedenle çocuk doğurmuş cariyeyi adlandırmak ve cariyeye bu imtiyazın verilmesiyle ilgili şu sözler kullanılmıştır:

ümmi veled (Ar.) “(cariye için) çocuk anası” (İMS 133b-4)

ķarabaşķa oğlan toğurt- “cariyeyi çocuk sahibi etmek” (ME 41-3)

oğlanlar anası ķıl- “çocuk sahibi etmek” (ME 95-2)

5. Deyim ve atasözlerinde annelikle ilgili söz varlığı:

Türkçe deyim ve atasözü hazinesi açısından oldukça zengindir. Kısa, keskin ve etkileyici anlatımlarıyla bu söz grupları dile ayrı bir işleklik ve anlatıma zenginlik katmaktadır. Gündelik hayatla ilgili pek çok tecrübenin, gözlemin yansımalarının bulunduğu, ata yadigârı bu söz gruplarında anne ve annelikle ilgili kavram ve durumların da yer bulması pek tabiidir.

Taranılan eserlerde içinde anne sözünün geçtiği iki deyim tespit edilmiştir. Bu deyimler, bir kimseye hakaret veya küfür edilirken onu daha fazla aşığılamak, üzmemek için en değer verdiği ve saygı duyduğu kişi olan annesinin hakarete konu edilmesiyle ilgilidir ki bu hoş karşılanmamaktadır:

anama sök- “anama sövmek” (GT 43b-12)

anası yanından 'aybla- “anası tarafından ayıplamak, hakaret etmek, soysuzlukla itham etmek” (ME 90-5)

Ayrıca *Divânü Lügâti't-Türk*'te atasözü olarak geçen şu yapılar da önemlidir.

emiklig uragut kösekçi bolur “Emzikli kadın iştahlı olur.” (DLT I 153-12)

ķanđaş ķuma urur igdiş örü tartar “Baba bir olanlar birbirini çekemedikleri için çok dövüşürler, ana bir kardeşler aralarında sevgi olduğu için birbirine yardım ederler.” (DLT III 382-12)

6. Dolaylı olarak annelik görevini yerine getirmeyle ilgili söz varlığı:

Burada ele alınan sözler, biyolojik annesi olmadığı hâlde anne gibi çocuğun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan kadınlar için kullanılan ifadelerdir:

anala- “annesi gibi görmek, anne olarak kabul etmek” (DLT I 311-1)

awurta “daye, süt nine” (DLT II 144-10, KB 4505)

dada (Far.) “çocuk bakıcısı” (KTS 55)

dâya (Far.) “sütanne, çocuğa bakan dadı, taya” (NF 3-14) ~ **dâye** (Far.) (GT 3a-12, İMS 445b-8, OKTS 107, KE 184v-6)

emzirçi ~ emzürçi “sütanne, sütnine” (TZ 32b, KTS 73)

emüzgen “sütanne” (TKT 32/8b2)

enege “anne, üvey anne” (KE 80v-3)

şam “daye, sütnine” (ETZ 15a)

öz şabile üm (T. + Ar.) “ebe annem, dayem, sütninem” (GT 134a-8)

7. Anne-çocuk ilişkisiyle ilgili söz varlığı:

Anne ve çocuk ilişkisinin ele alındığı bu bölümdeki sözler annenin çocuğuyla ilgili görevleri ve sorumlulukları ile ilgilidir. Doğurulan çocuğu adlandırmada kullanılan sözcükler ile anneye ilişkide çocuğun etken olduğu eylemler çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bağlamda anne-çocuk ilişkisi, annenin çocuğunu beslemesi ve bakımı olmak üzere iki ayrı bölümde ele alınmıştır:

a. Annenin çocuğunu beslemesiyle ilgili söz varlığı:

Annelikle ilgili en temel sorumluluk annenin çocuğunu beslemesidir. Annenin kendisinde var olan biyolojik imkânlarla çocuğunu beslemesini ifade etmek için Eski ve Orta Türkçede şu adlar ve eylemler kullanılmıştır:

ağujluğ er “ağızı, ilk sütü bulunan kişi” (DLT I 146-24)

emçek ~ emcek “meme” (TT 22a, DM 13a, KK 67a, Kİ 11, TZ 10b, EKZ 8/3, CC 48a, ME 85-4, OKTS 130-12, KE 147v-13)

emig ~ emik ~ emük “meme” (EUTS 47, DLT I 72-23, KE 185r-5)

emizmek “emzirmek” (EUTS 48)

emür- “emzirmek” (DLT III 264-12)

emüz- “emzirmek” (DLT III 264-12, OKTS 107, TKT 32/5b3, TZ 55a) ~ **emzir-** (KK 77a) ~ **emzür-** “emzirmek” (TT 38b, Kİ 11) ~ **emdür-** “emzirmek” (Kİ 141, ME 20-2, NF 3-14)

oğuz “ilk süt, ağız” (EUTS 94) ~ **ovuz** “ilk süt” (Kİ 64)

sorıt- “emzirmek” (DLT II 304-8)

süt emiz- “süt emzirmek” (İMS 273b-5)

yüklüg tişi süti “Hamile kadın sütü” (ME 54-3)

b. Annenin çocuk bakımıyla ilgili söz varlığı:

Anne çocuk arasındaki ilişkinin bir diğer ayağını annenin çocuğu uyutması ve vücut bakımını yapması oluşturmaktadır. İncelenilen metinlerde bu görevlerle ilgili şu sözler tespit edilmiştir:

balu balu “ninni” (DLT III 232-20)

bele- “belemek, beşiğe bağlamak, bulaştırmak” (DLT III 270-20)

üгри- “sallamak, beşik sallamak” (DLT I 275-7)

8. İnanışlar ve geleneklerde doğum ve annelikle ilgili söz varlığı:

Kadınlar için önemli ve zor bir olay olan ve sonrasında gelişmeler ile toplumsal hayat ve soy devamlılığında önemli bir yeri bulunan annelik kavramı etrafında çeşitli inanış ve gelenekler oluşmuştur. Bu gelenek ve inanışların incelenen metinlerdeki yansımaları ve söz varlığına etkileri şöyledir:

alık- “alçalmak, azmak, bozulmak. Cünüp, aybaşı, lohusa olan kimselerin bakmasından bozulan her şeye de böyle denir.” (DLT I 191-22). Türk geleneklerinde ve İslam inancında lohusa kadınlar kirli sayılmaktadır bu sebeple lohusalığın sona erdiğine inanılan kırkıncı günde kırklama olarak adlandırılan inanış çerçevesinde temizlenmeleri zorunludur (İnan 2010: 73).

Çocuğun doğum şeklinin Türk kültüründe uğur sayıldığını ifade eden sözler de vardır. Şöyle ki **kaplıg oğul** “anası karnında çocuğun bulunduğu torba” sözü uğurlu doğduğuna inanılan çocuklar için kullanılmıştır. Kâşgarlı Mahmut bu sözü “Anne karnında çocuğun içinde bulunduğu torba. Bu, çocukla

beraber doğar; böyle olursa o çocuk uğurlu sayılır ve “kaplığ oğul” denir.” (DLT III 146-18) şeklinde açıklamıştır.

Münyetü'l Guzât'ta yer alan *oğlan toğurabilmes hâtunnın boynına assağ yarağay ol kılıç kim horâsândın kilmiş bolğay* (MG 90a) ifadesinden anlaşıldığına göre çocuk doğuramayan kadınların boyunlarına Horasan'dan gelmiş bir kılıç asılmasının onların çocuk sahibi olmalarını sağladığına inanılmaktadır.

Doğum sırasında çekilen sancıların hafifletilmesi için doğum yapan kadına hurma verildiği ise *oğlan toğurğu vaqtında hurma berürler igler asanet bolur* “Çocuk doğacağı zaman hurma verirler, ağrı hafifler.” (OKTS 135) sözlerinden öğrenilmektedir.

Kutadgu Bilig'de yer alan *örün süt bile kirse edğü kılıkl ölüm tutmağınça ewürmez yorık* “Eğer iyilik ananın ak sütü ile insanın ruhuna girerse, o kişi ölüncüye kadar doğru yoldan çıkmaz.” (KB- 881) dizelerinde geçen *süt bile kir-* “süt ile girmek” sözünde annenin iyiliğinin, asaletinin, huy ve davranışlarının süt yoluyla çocuğa geçtiği inancı göze çarpmaktadır. Buna göre, iyi huylu ve temiz yaradılışlı bir anne tarafından emzirilen çocuğun içinden iyilik ömür boyu çıkmaz, ne hata yaparsa yapsın sonunda doğru yolu bulur (Anıl 2004: 94, 95).

Kâşgarlı Mahmut'un **tilkü** sözcüğü için verdiği “Tilki, kinaye olarak kız çocuklarına söylenir. Bir kadın doğurduğu zaman ebeden *tilkü mü toğdı azu böri mü?* diye sorarlar; “Tilki mi doğdu yoksa kurt mu?” demektir. Bununla “Kız mı doğdu yoksa oğlan mı?” demek isterler. Kıza aldattığı ve yaltaklandığı için “tilki” denir; erkeğe yiğitliği dolayısıyla “kurt” derler.” (DLT I 429- 13) açıklamasında doğum gerçekleşikten sonra bebeğin cinsiyetini öğrenmeyle ilgili bir âdet de öğrenilmektedir.

Eski Türkler arasında kutsal sayılan Umay Ana çocukları koruyucu ilahe kabul edilirdi; yine baht, talih, devlet Tanrısı olarak da adlandırılırdı (İnayet ve Öger 2009: 1186) . Bu bağlamda Umay'a tapınma dönem metinlerinde de ifade edilen çok eski bir inanış olarak görülmektedir. Kâşgarlı Mahmut bu durumu *umayğa tapımsa oğul bolur* “Birisi buna hizmet ederse çocuk doğar. Kadınlar sonu uğur sayarlar.” (DLT I 123-10) biçiminde ifade etmiştir.

Göktürk yazıtlarında geçen *umay teg ögüm katun kutıña* “Umay misali annem Hatun'un kutu sayesinde” (KT D31) ibareleri de Mukaddes Ana olarak kabul edilen Umay ile Hatun arasındaki benzerlik ilişkisini göstermektedir.

İslamî inançlara göre de annelik kutsal sayılmış, ana baba hakkına büyük önem verilmiştir. *Nehcü'l Ferâdis'*te geçen kimi hikâyelerde anne hakkı ve Hz. Muhammed'in anne hakkına verdiği önem vurgulanmıştır. Burada bir örnek olması açısından *İrşâdü'l Mülûk'*te yer alan bir hadise yer verildi: *taķı Nebî ayıttı: kim kim öpse anasının başını ululap ol anasını kaçı çökse anası ileyinde h^vâr kılıp kendüsini taķı anasının haķķını ululap kiçgey şırâtdan yıldırım kibi* "Nebi (as.) dedi ki: Kim annesinin başını yücelterek annesini öpse ve annesinin önünde kendini hor görse, annesinin hakkını yüceltse sırrattan yıldırım gibi geçer." (İMS 81a-3, 4).

Sonuç

Sonuç olarak Eski ve Orta Türkçe dönemi eserlerinde annelik ve onun etrafında gelişmiş söz varlığı toplumsal hayatta anneye verilen değerle orantılı olarak önemli bir yer tutmaktadır. Söz varlığında anneyi aşağılayan veya yeren hiçbir ifadeye rastlanmamış aksine anne *Umay* gibi kutsal varlıklara benzetilerek veya anneye küfretmek çok büyük hakaret sayılarak annenin her zaman saygı duyulan biri olduğu vurgulanmıştır.

Hamilelik ve doğum süreçlerinin mahremiyet boyutu düşünüldüğünde bu konularla ilgili sözlerin Eski ve Orta Türkçe dönemi yazı diline çok fazla yansımamış olacağı düşünülebilir. Zira hamilelik arka planında cinselliği de çağrıştıran bir kavram olduğu için bugün dahi geleneksel hayatın sürdüğü yerlerde toplum içinde gizlenen, utanılan ya da üzerinde çok konuşulmayan bir olgudur (Çetin 2008: 205). Bu bağlamda dönem metinlerinde hamileliği ve hamileyi adlandırmada çok fazla kelimenin kullanılmadığı, olanların da kavramı dolaylı anlatımlarla ifade ettiği görülmektedir.

Anneyi ve annelik görevini yerine getiren kimseleri adlandırmakla ilgili sözlerin metinlerde çokça kullanılması, annelikle ilgili görevlerden, sorumluluklardan bahsedilmesi, ata ana hakkının sıkça vurgulanması, dinî inançlarda ve geleneklerde anneye verilen değerlerin aynı zamanda metinlere de yansımaları eski Türk toplumunda annenin yerini göstermesi bakımından manidardır.

ESER KISALTMALARI

AH: Atebetü'l-Hakâyık

CC: Codex Cumanicus

D: Doğu	KP: Kuanşi im Pusar
DLT: Divânü Lügâti't-Türk	KT: Kök Tigin
DM: Dürretü'l-Mudiyye	KTS: Kıpçak Türkçesi Sözlüğü
EKZ: Ermeni Kıpçakçasıyla Yazılmış Zebur	ME: Mukaddimetü'l-Edeb
ETŞ: Eski Türk Şiiri	MG: Münyetü'l Guzât
ETY: Eski Türk Yazıtları	MM: Mu'înü'l-Mürîd
EUTS: Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü	NF: Nehcü'l-Ferâdis
GT: Gülistân Tercümesi	OKTS: Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı
IB: Irk Bitig	TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
İMS: İrşâdü'l Mülûk ve's-Selâtîn	TKT: Karahanlı Türkçesi Kur'an Tercümesi
KB: Kutadgu Bilig	TS: Türkçe Sözlük
KE: Kısâsü'l-Enbiyâ	TT: Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî
Kİ: Kitâbü'l-İdrâk	TZ: Tuhfetü'z-Zekiyye
KK: Kavâninü'l-Külliyye	
KMES: Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l- Leysi's-Semarkandî	

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan (1989), "Kavram alanı-kelime ailesi ilişkileri ve Türk yazı dilinin eskiliği üzerine", *TDAY Belleten 1971*, TDK Yay., Ankara, s. 253-262.
- AL-TURK, Gulhan (2006), *Et-Tuhfetü'z-zekiyye fi'l-Lugati't Türkiyye Üzerine Bir Dil İncelemesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ANIL, Adile Yılmaz (2004), "Kutadgu Bilig'de Kadın", *Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 32, Kış, s. 91-99.
- ARAT, Reşid Rahmeti (2006), *Kutadgu Bilig, Metin-Tercüme-Dizin*, Kabalcı Yay., İstanbul.

- ARAT, Reşid Rahmeti (1991), *Eski Türk Şiiri*, TTK Yay., Ankara.
- ARAT, Reşid Rahmeti (1992), *Edib Ahmed Mahmud Yügneki, Atebetü'l-Hakayık*, Türk Dili Kurumu Yay., Ankara.
- ARIKAN, İbrahim (2006), *Ermeni Harfleriyle Yazılmış Kıpçakça Zebur (Metin-Dizin)*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
- ATA, Aysu (1997), *Kısâsü'l-Enbiyâ, Giriş, Metin Tıpkıbasım, I. C.*, TDK Yay., Ankara.
- ATA, Aysu (2004), *Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)-Karahanlı Türkçesi (Giriş-Metin-Notlar-Dizin)*, TDK Yay., Ankara.
- ATALAY, Besim (1998-1999), *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi, I-II-III-IV C.*, TDK Yay., Ankara.
- BOROVKOV, A. K. (2002), *Orta Asya'da Bulunmuş Kur'an Tefsirinin Söz Varlığı (XII.-XIII. Yüzyıllar)*, (Ruşadan Çevirenler) Halil İbrahim Usta, Ebülfez Amanoğlu, TDK Yay., Ankara.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1931), *Abu-Hayyân, Kitâb al-İdrâk li-lisân al-Atrâk*, Evkaf Matbaası, İstanbul.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1993), *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, 3. baskı, Enderun Yay., İstanbul.
- ÇETİN, Engin (2008), 'Türkçede Gebelere Ad Verme Yolları', *Turkish Studies*, Vol. 3/3, Spring, s. 189-211.
- ÇETİN, Engin (2009), "Orhon Yazıtlarında 'İtaat' Kavramı", *Turkish Studies*, Vol. 4/8, Fall, s. 826-837.
- ECKMANN, János (2004), *Nehcü'l-Ferâdis-Cennetlerin Açık Yolu I-II*, (yay. haz.) Semih Tezcan, Hamza Zülfikar), TDK Yay., Ankara.
- GRØNBECH, Kaare (1936), *Codex Cumanicus*, cod. Marc Lat. DXLIX in Facsimile herausgegeben, mit einer Einleitung von K. Grønbech, I, Kopenhagen.
- GRØNBECH, Kaare (1942), *Komanisches Wörterbuch, Türkischer wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen.
- İNAN, Rukiye Aysun (2010), *Türk Halk İnanışlarında Kadın Algılamaları*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dinler Tarihi Anabilim Dalı, Ankara.
- İNAYET, Alimcan, Adem Öger (2009), "Uygur Türklerinin Mitolojik, Dinî ve Tarihî Kadın Kahramanları Üzerine", *Turkish Studies*, Vol. 4-3, Spring.
- İslam Ansiklopedisi* (2002), 26. C., Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul.

- KARAHAN, Akartürk (2006), "Tarihî Türk Dilinin Söz Varlığına Katkılar: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine", *Bilkent Üniversitesi I. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Ankara, s. 1-12.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1968), "Seyf-i Sarâyî'nin Gülistan Tercümesinin Dil Hususiyetleri", *Türkiyat Mecmuası*, S. XV. s. 75-126.
- KARAMANLIOĞLU, Ali Fehmi (1989), *Seyf-i Sarâyî, Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî)*, TDK Yay., Ankara.
- ORKUN, H. Namık (1994), *Eski Türk Yazıtları*, 3. baskı, TDK Yay., Ankara.
- ÖZKAN, Abdurrahman (1994), *Kitâb-ı Mukaddime-i Ebu'l-Leysi's-Semerkindî*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- TEKİN, Şinasi (1960), *Uygurca Metinler I-Kuanşi im Pusar*, Atatürk Üniv. Yay., Erzurum.
- TEKİN, Talat (2006), *Orhon Yazıtları*, TDK Yay., 2. baskı, Ankara.
- TEKİN, Talat (2004), *İrk Bitig*, Öncü Kitap, Ankara.
- TOPARLI, Recep (1993), *Ed-Dürretü'l-Mudiyye Fi'l-Lügati't-Türkiyye*, TDK Yay., Ankara.
- TOPARLI, Recep (1988), "El-Kavaninü'l Killiye li-Zabti'l-lugati't-Türkiyye (Şekil Bilgisi Özellikleri-İndeks)", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Şubat, s. 143-196.
- TOPARLI, Recep (1992), *İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtin*, TDK Yay., Ankara.
- TOPARLI, Recep, M. Sadi Çögenli, Nevzat H. Yanık (2000), *Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugâlî*, TDK Yay., Ankara.
- TOPARLI, Recep (1999), *El-Kavânnü'l Killiye li-Zabti'l-Lugati't-Türkiyye*, TDK Yay., Ankara.
- TOPARLI, Recep, Hanifi Vural, Recep Karaatlı (2007), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara.
- TOPARLI, Recep, Mustafa Argunşah (2008), *Mu'înü'l-Mürîd*, TDK Yay., Ankara.
- Türkçe Sözlük* (2005), 10. baskı, TDK Yay., Ankara.
- UĞURLU, Mustafa (1987), *Münyetü'l-Guzât*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.
- YÜCE, Nuri (1993), *Mukaddimetü'l-Edeb*, TDK Yay., Ankara.

WORDS EMERGED FROM THE CONCEPT OF MOTHERHOOD IN OLD AND MIDDLE TURKISH*

© Nurhan GÜNER^a

Abstract

The semantic field is defined in the synonyms, in which the related and closely related concepts are in. Semantic field studies also help to identify the language material related to a certain area and to illuminate the lifestyle of the users of a language and the world of emotions and thoughts. When the social and political lives of the ancient Turks are examined, women have a very important position both in the government and daily life. This situation is also reflected in the historical vocabulary of Turkish and the concept of women has taken its place in the language with a very rich vocabulary. In this vocabulary, there are words that express the position of women in political, social or legal aspects and there is a wide vocabulary developed from her maternity feature. In this article, words related to the concept of motherhood, which has an important place in the social life of the old Turks and thus in the vocabulary, have been determined and classified by the works of the Old (Orkhon, Uighur) and Middle Turkish (Karakhanid, Khwarazm and Kipchak) period. Firstly, the words referring to the mother directly and indirectly are included. Being a mother is a process that begins with pregnancy. To occur the pregnancy, the woman should be fertile. In this study, the names, verbs and changes in the mother's body during pregnancy are determined. The words related birth, puerperium, giving a birth and

* This article is reviewed and improved version of the report which has been presented verbally in the VII. *International Turkish Language Congress* organized by the *Turkish Language Association* between 24-28 September 2012.

^aPhD., Ministry of National Education, nurhanguner@yahoo.com.tr

assisting at childbirth are also considered within this semantic concept. There are important words in the period's texts about the mother's feeding her baby, infant care, beliefs and traditions about pregnancy and childbirth. Maternity, which is reflected in proverbs and idioms, is seen as a valuable kinship institution among the old Turks. For example, direct and indirect expressions were used to name the mother. These words, which reflect the closest kinship vocabulary were also used by others to call the mother, mostly formed by the mother's child. There were also words used for naming the mother by other people. In these statements, it is seen that more women are fulfilled their motherhood. Also, in the case of a word that calls the mother indirectly, indirect nouns depicting the state of a woman with a child are used to refer to a mother's name by a child other than her child without expressing a kinship. These words, which are less used and have a depiction meaning than direct nouns, are not included in the texts of Gokturk and Uighur period.

As a result, in the works of the Old and Middle Turkish period motherhood and the vocabulary developed around it have an important place in the social life when considered the value given to the mother. There were no expressions which insult or fell the mother in the vocabulary. On the contrary, the mother is likened to sacred beings. Or swearing the mother is considered a very big insult and the respect to the mother is always emphasized.

When we consider the privacy dimension of pregnancy and birth processes, it is natural to think that the words about these issues will not be reflected much in the language of Old and Middle Turkish. Because it is a concept that evokes sexuality in the background of pregnancy, it is a phenomenon that is hidden in society, shameful or not spoken too much in places where traditional life continues today. In this context, we see that too many words were not used in term texts to describe pregnancy and pregnant, and those who expressed it in indirect narratives.

However, the words about naming the enlightened mother and the mothers who used to perform the task of motherhood were widely used in spoken language they weren't widely used in the texts. In these works, especially responsibilities related to motherhood are mentioned; the right of parents is frequently emphasized, the value of the mother in religious beliefs and traditions is mentioned. The reflection of all these values in the historical texts of Turkish is significant, in terms of depicting the mother's place in the old Turkish society.

Outlined in the study can be shown as follows: 1. The vocabulary for naming the mother: 1a. The Vocabulary that directly names the mother, 1b. The Vocabulary that indirectly names the mother, 2. The vocabulary about pregnancy. 3. The vocabulary about motherhood because of relativeness. 4. The Vocabulary about the process of becoming a mother, 5. The Vocabulary related about the birth, 6. The vocabulary about the puerperium, 7. The vocabulary about the fertility and infertility used for women, 8. Vocabulary related to motherhood through kinship, 9. The vocabulary about getting a social status through motherhood, 10. Words about motherhood in idioms and proverbs, 11. The Vocabulary about mother-child relationship, 12. Words about birth and motherhood in beliefs and traditions.

Keywords: Turkish Language, Motherhood, Pregnancy, Old Turkish, Middle Turkish.

